

TÜRKİYE'DE SOSYOLOJİ
(İsimler - Eserler)
I

Derleyen: M. Çağatay ÖZDEMİR

ANKARA 2008

ALİ KÂMİ AKYÜZ (1872 – 1945)

ALİ BİRİNCİ*

Ailesi, Doğumu, Evliliği ve Ölümü

Ali Kâmi¹, Hicaz mektupçusu iken ölen, rütbe-i ulâ sınıf-ı sâni sahiplerinden Trabzonlu Mehmet Behçet Efendi (1828-1890)² ile Ayşe Samiye Hanımın oğlu olarak, 2 Ocak 1872 tarihinde Mekke'de dünyaya geldi³. Şairlerimizden iki kardeş, İsmail Safa ile Ahmet Vefa (1868-1901)⁴ ağabeyi idiler. İki yaşında annesini ve yedi yaşında iken de babasını kaybetti ve bunun üzerine üç kardeş tahsil için İstanbul'a geldi⁵. Ali Kâmi Tevfik-Esma çiftinin kızı Fatma Nuriye Güzide (Rize 1876-İstanbul, 24 Mart 1969) ile evlendi ve bu evlilikten, Mesture Akyüz (öl. 1960), Sitare Sevin (öl. 1982), Beria Cıvaoğlu (öl. 1985) ve Hatice Mutena Ören (22 Nisan 1930) isimli dört çocuğu dünyaya geldi. 11-12 Mart 1945 gecesi, Numune Hastanesi'nde, hayata veda ettiğinde yetmiş üç yaşındaydı. Ankara'da Asrı Mezarlığa emanet edildi⁶. Ali Kâmi, soyadı kanunu çıktığı zaman (21 Haziran 1934) önce Akalın soyadını almasına rağmen daha sonra Akyüz olarak değiştirmişti.

Tahsil Hayatı

Ali Kâmi, ilk tahsilini Mekke'de yapmış olmalıdır. Buna dair bir bilgi bulunmamaktadır. Daha sonra İstanbul'da Fatih Askerî Rüştiyesi'ni ve takiben 1891 senesinde⁷ birinci olarak Darüşşafaka'yı bitirip şahadetnâme almıştır. Ağabeyleri ise 1886 mezunları arasında yer almıştı⁸. Arapça, Farsça ve Fransızcanın kavaid-i sarfiyesine ve nahviyesine ve Lisan-ı Osmanî'nin edebiyatına vâkıfı. Türkçe kitabete ve Fransızca tekellüm ve tercüme muktediri. Arapça ve Farsça anlıyordu.

* Prof. Dr., Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

¹ Bu yazıyı yazmaya vesile olduğu için dostum Prof. Dr. M. Çağatay Özdemir'e; Başbakanlık Arşivi'nden Muhammed Sâfi'ye ve Emekli Sandığı arşivlerinden Hüseyin Aygün'e müteşekkirim.

² Hayatı için: İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul, 1969, s. 175-176

³ BOA-Sicil-i Ahvâl Defteri, C.46, s. 227. *İstanbul Ansiklopedisi* (İstanbul, 1958, C.I, s. 567) doğum senesini 1872 olarak vermektedir. Kendisi TBMM'ne verdiği hâl tercümesinde 1873'te doğduğunu yazıyor: TBMM Âzâsının Tercümeihâl Kağıdı Örneği, TTK, Y- 633-11, s. 1067.

⁴ Ahmet Vefa hakkında bilgi için: Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, İstanbul, s. 360-363.

⁵ M. Behçet Yazar, *Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı*, İstanbul, 1938, s. 43.

⁶ Akyüz, Ali Kâmi, *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, 1958, C.I, s. 567-568.

⁷ Bu senenin mezun listesi için: *Cemiyet-i Tedrisiye-i İslâmiye Sâlnâmesi*, İstanbul, 1332, s. 211.

⁸ *Cemiyet-i Tedrisiye-i İslâmiye Sâlnâmesi*, s. 208; *Darüşşafaka 1873*, İstanbul, 1948, s. 76, 78.

Meslek Hayatı

23 Eylül 1891 tarihinde, irade-i seniye ile Hazine-i Hassa-i Şâhâne Sicil-i Ahvâl Kalemî'nde memuriyet hayatına başladı. 4 Nisan 1906'da ise bu kalemin mümeyyizliğine terfi etti. 17 Aralık 1906 tarihinde, ise aynı kalemin müdürlüğüne terfi etti. Bu arada ilâve olarak uhdesine Mülkiye Tekaüt Sandığı Heyet-i Umumiyesi fahrî âzâlığı tevdi (31 Mart 1907) edilmiştir. 27 Nisan 1909'da icra edilen tensikatta Sicil-i Ahvâl Kitabeti ve Hesabat-ı Atika Memurluğuna tahvil edildi. 28 Mayıs'ta ise Sicil-i Ahvâl Müdiriyeti uhdesinde kalmak üzere Şehzade Ömer Hilmi Efendi'nin Müdür-i Umuru tâyin edildi.

29 Mayıs 1910 tarihindeki Bâbıâlf'de teşkil olunan Tensikat Komisyonuna Hazine-i Hassa-i Şâhâne âzâsı olarak katılmıştır⁹. Hazine-i Hassa Sicil Memurluğu vazifesinden 25 Haziran 1914 tarihinde Hariciye Nezareti'ni birinci sınıf şebenderliğe geçen Ali Kâmi, Köprülü'ye şebenderlik vazifesi ile gitmiş (25 Haziran-2 Temmuz 1914) ve kısa bir müddet sonra, I. Dünya Harbi'nin ayak sesleri arasında, dönmek zorunda kalmış ve bu vazifesini fiilen yapamamıştı.

Son memuriyet yeri ise Posta ve Telgraf Nezareti oldu. Burada, nâzır Haşim Bey'in zamanında, önce Kalem-i Mahsus Müdürlüğü (15 Eylül 1918- 28 Şubat 1920) makamında bulundu ve bu vazifesi nezaret umum müdürlüğe tahvil edildikten sonra da (1- 29 Mart 1920) devam etti. Son vazifesi Memurin Sicil Müdürlüğü (31 Mart-26 Nisan 1920) esnasında ve Dâmât Ferit Paşa'nın sadâreti, Refik Halit'in ikinci kere umum müdürlüğü (15 Nisan-23 Eylül 1920) zamanında¹⁰, hükümetin âmâlîne hizmet etmediği gerekçesiyle, arkadaşı Ali Rânâ (Tarhan) ile beraber vazifesine son verilmişti ve 27 Nisan'dan itibaren kendisine mazuliyet maaşı tahsis edilmişti.

Bunun üzerine iki ağabeyi ve kendisinin mezun ve şükran borçlu olduğu Darüşşafaka Müdürlüğü'nü kabul etti ve 17 Temmuz 1920 tarihinde başladığı bu vazifesi, mebus seçildiği 26 Mart 1939 tarihine kadar devam etti.

3 Nisan 1939'da VI. Devre'de TBMM'ne katıldı ve Maarif Encümeni'nde çalıştı. Bu çatı altındaki çalışmalarını, 11 Mart 1945 tarihinde vuku bulan ölümüne kadar devam etti.

Muallimlikleri

Ali Kâmi'nin memuriyet hayatı yanında uzun bir muallimlik hayatı da olmuş; daha çok bu tarafıyla tanınmış ve bilinmiştir. Ali Kâmi'nin muallimliği mezun olduğu Darüşşafaka'da, 14 Mart 1904'te, tercüme-i Franseviye hocalığı ile başladı. Daha sonra bu derse Fransızca muallimliği de ilâve edildi. Buradaki vazifesine 8 Nisan 1911'de iktisat dersi de katıldı. Bu vazifesi, heyet-i talimiye'nin, mektepten başka yerde vazifesi olmayan muallimlerden teşkili yolunda, Mektep tarafından alınan karar üzerine birçok muallim gibi Ali Kâmi de bu vazifesinden ve ilk muallimliğinden ayrılmak (11 Ekim 1913) zorunda kaldı. Meşrutiyetten sonra ise 31 Ekim 1909'da, Mekteb-i Sultanî'deki Lisan-ı Türkî ve iktisat muallimliğine tayin edildi. Mektep müdürü Tevfik Fikret'in istifası sebebiyle hâsıl olan teheyhüc sebebiyle 16 Nisan 1910'da iktisat dersinden istifa etti. Bu sı-

9 Bundan sonraki memuriyetlerinin tarihi için: Emekli Sandığı Arşivi, dosya nu: MO. 071. 306

10 Asaf Tanrıkut, *Türkiye Posta ve Telgraf ve Telefon Taribi ve Teşkilât ve Mevzuatı*, Ankara, 1968, C.I, s. 756-757.

rada devlet hizmetinde bulunan muallimlerin iki hizmetten birini bırakma mecburiyeti getirilmesi üzerine 12 Temmuz 1911 tarihinde diğer dersin muallimliğinden de ayrıldı¹¹. Yine bu devrede Telgraf Mekteb-i Âlîsinde iktisat ve Mühendis Mekteb-i Âlîsi'nde de Fransızca dersleri vermiştir¹². 17 Temmuz 1920 tarihinde müdür olduğu Darüşşafaka'da aynı zamanda Fransızca ve içtimaiyat dersleri verdi. Diğer taraftan Darüşşafaka'yı himaye eden Darüşşafaka Türk Okutma Kurumu'nun faal mensupları arasında bulunuyordu¹³.

Yazı Hayatı

Yazıları

Ali Kâmi'nin memuriyet hayatına rağmen hayatını hep bir kalem erbabı olarak yaşadığı dikkati çekmektedir. Bu itibarla da bir edip, muallim ve terbiyeci ve bir mütercim olarak hatırlanmaktadır ve bu şöhretini de hak etmiş bulunmaktadır¹⁴.

Kendisi daha bir çocuk çağında olmasına rağmen, on yedi – on sekiz yaşlarında, şiir yazarak matbuat hayatına girdi ve ilk şiirlerini *Maarif* mecmuasında neşretti. Esasen babası ve iki ağabeyi de birer şair olarak edebiyat tarihimize girmiş bulunuyorlardı.

Ali Kâmi daha sonra da yazı hayatına kararlı ve fâsılasız bir şekilde ömrünün son zamanlarına kadar devam etti. *Mektep, Servetifünun, Malûmat*, II. Meşrutiyet'in ilânından sonra da *Âşîyan, İctibat*, Yeni Nesil (1337-1338) ve Cumhuriyet devrinde ise *Gündüz* (1936- 1938), *Resimli Gazete* ve *Cumhuriyet, Beden Terbiyesi ve Spor* (1942) gibi gazete ve mecmualarda yazıları, hikâyeleri ve makaleleri basıldı¹⁵. Bilhassa "çocuk terbiyesi" hakkında konferanslar verdi, radyoda konuştu ve yazılar yazdı¹⁶. Bu arada *Felsefi ve İctimai Konferanslar* (Ankara, 1938) kitabı içinde de "Milliyet Meselesi" başlıklı bir konferansı basılmıştır.

Kitapları

Ali Kâmi'nin bilhassa Garp edebiyatından, Fransız lisanından yaptığı tercümelerin sayısı küçümsenemeyecek bir miktara ulaşmıştır. Bunun yanı sıra bilhassa terbiye hakkında yazdığı eserleri ve ders kitapları ile de maarif tarihinde bir yere sahiptir. Daha delikanlılık yaşında Goethe'den 1896'da tercüme ettiği *Verter* ile ilk kitabına imzasını atmış oluyordu. Ancak bu tercümesinin basılması II. Meşrutiyet Devrinde gerçekleşmiştir. Tercüme çalışmalarına mebus seçildiği 1939 senesine kadar devam etmişti¹⁷.

Cumhuriyet devrinde içtimaiyat liselerin son sınıflarının ders müfredatına dahil edildiği zaman ilk üç ders kitabı Mehmet İzzet, Muhittin Sadık (Sadak) ve Ali Kâmi tarafından yazılmış ve Talim ve Terbiye Heyeti'nin tasvibiyle kabul edilmiştir.

11 BOA- Sicil-i Ahvâl Defteri, C.46, s. 227- 228

12 TBMM Âzâsının Tercümeihâl Kağıdı Örneği, TTK, Y- 633- 11, s. 1067.

13 (A.B), "Akyüz, Ali Kâmi", *Aylık Ansiklopedi*, İstanbul, 1945, C.I, s. 323-324

14 *İstanbul Ansiklopedisi* (İstanbul, 1958, C.I, s. 567) kendisini muallim ve pedagog olarak takdim etmektedir.

15 Sadettin Nühzet Ergun, age, s. 444- 445; *Aylık Ansiklopedi*, s. 324

16 Murat Uraz, *Türk Edip ve Şairleri*, İstanbul, 1939- 1940, s. 23-24

17 Tercüme ve telif eserlerinin bir listesi kendisi tarafından da yapılmıştır: TBMM Âzâsının Tercümeihâl Kağıdı Örneği, TTK, Y- 633- 11, s. 1067.

Ali Kâmi kitabını şöyle takdim etmektedir:

"Beşerî cemiyetlerin umumiyetle menşelerini tedkik ve içtimâî hadiselerin tekâmülünü takip iddiasında bulunan içtimaiyat ilmi bir mektep kitabının dar hududu içine sığdırılınca iddiasının birçok cihetlerinden fedakârlık etmek mecburiyetinde kalacağı be-dihîdir. Yalnız bu hadiselerin umumî cephede ana hatları tespit edilirken hususî cephe-sinde müellif bilhassa kendi milletinin kıymet vermek ve misâllerini tercihen kemdi ta-rihinden almak zaruretindedir. Onun için böyle bir ders kitabının Avrupa müelliflerin-den aynen tercümesi caiz olamazdı. Bu yolla tercüme edilmiş Türkçe bir kitabın ötesin-de berisinde 'Biz Fransızlar' diye başlayan cümleler karilere ne fena bir tesir bırakıyor."

"Biz kitabımızda bu vartaya düşmemeye itina ettik. Esas itibariyle mehzarlarımız o ecnebî kitapları olmakla beraber eski Türkleri, Osmanlı Türklerini ve son inkılâp Türkü-nü göz önünde bulundurmaya ve umumî misâller arasında iktisadî, ailevî, hukukî, siya-sî ve dinî sahada kendimize, kendi içtimaiyata ait olanları ihmâl etmemeye çalıştık."

"Müellif aczini muterif olduğu için mevcütlara faik bir eser yazdığına değil, ancak yokluklar içinde bir boşluğu doldurduğuna kânidir. İçtimaiyat dersi programlarımıza it-hâl edildiği hâlde elde okutulacak bir kitap bulunmaması hem muallim, hem de talebe için elîm idi."

"Kitap bir methal ile dört kısım üzerine mürettep ve yimi yedi dersten mürekkeptir. Bir programda bahisler derslere tevzi edilirken hem o bahislerin birbirine karışmamasına hem de kemiyet itibariyle dersler arasında az çok muadelet bulunmasına çalışıldı."

"Talebeden alınmayan dersler verilmemiş olacağı için müellif haftada iki dersten bi-rinin ders almaya tahsisi münasip olacağı fikrindedir. 20 Temmuz 1926"

Kitabın içindekiler şöyle sıralanmıştır:

Münderecat

METHAL

Birinci ders:

Fert ve cemiyet, s. 5

İçtimâî hayatın maddî hayata tesiri, s. 7

İçtimâî hayatın zihnî ve ahlâkî hayata tesiri, s. 9

Cemiyetlerin tasnifi, s. 11

BİRİNCİ KISIM:

İktisadî içtimaiyat

İkinci ders:

Maddî ihtiyacı tamın etmek üzere vücuda gelen içtimâî teşekküller, s. 15

Korporasyon, s. 18

Lonca teşkilâtının fayda ve mahzurları, s. 20

Sendika, s. 21

Kooperatifler, s. 25

Üçüncü ders: Muhtelif cemiyetlerde istihsal tarzları:

Muhtelif cemiyetlerde istihsal tarzları: Ziraî istihsal, s. 28

Sanat sahipleri, s. 29

Beytî sanayi, s. 30

Manüfaktür devri, s. 31

Büyük sanayi devri, s. 32

Dördüncü ders: İstihsalin muhtelif anâsır ve müteakabil ve müteakabil münasebetleri:

Tabiat, s. 38

Kuvva-yı tabiiye, s. 40

Sa'y, s. 41

Uzlî sa'y, fikrî sa'y, s. 43

Sermaye, s. 44

Muhtelif istihsal anasırının mukabil münasebetleri, s. 46

Beşinci ders: İstihsalin muhtelif anâsır ve müteakabil ve müteakabil münasebetleri (mabad):

İş bölümü, s. 51

İş bölümünün içtimaî neticeleri, s. 55

Tesanüt ve tesanüde hâdim müesseseler, sigortalar, s. 59

Altıncı ders: Muhtelif cemiyetlerde mübadele tarzları:

Muhtelif cemiyetlerde mübadele tarzları, s. 62

Kıymet, s. 64

Fiat, s. 65

Rekabet ve inhisar, s. 68

Yedinci ders: : Muhtelif cemiyetlerde mübadele tarzları(mabad):

Nakit, s. 71

İtibar ve itibar müesseseleri, s. 71

Mülkiyet ve eşkâl-i muhtelifesi, tekâmülü, s. 74

Mülkiyet ve içtimaiyat, s. 76

Ferdî mülkiyetin tekâmülü, s. 77

Mülkiyet hakkında içtimaî meslekler, s. 79

Tebeddülât-ı ikitsadiyenin müessesat ve âdât ve efkâr üzerine tesiri, s. 89

İKİNCİ KISIM

Beytî içtimaiyat veya aile içtimaiyatı

Sekizinci ders: Ailelerin muhtelif eşkâli ve tekâmülü

Kable't-tarih aile, s. 83

Aile kimlerden mürekkeptir? s. 84

Şark ailesi, s. 85

Garp ailesi, s. 87

Totemli semih, s. 88

Pederşâhî aile, s. 90

Maderşâhî aile, s. 92

Pederî aile, s. 93

Türk ailesi, 93

Dokuzuncu ders:

Muasır aile, İzdivaç, s. 98

İzdivacın mahiyet-i ahlâkiye ve içtimaiyesi, s. 101

Aile ve ahlâkî tekâmül, s. 104

Onuncu ders:

Kadının aile ve cemiyetteki mevkii, s. 107

Eski Türklerde kadının mevkii, s. 110

Kadının haysiyet ve hakkının inkişaf ve tekâmülü, s.112

Şark ve Garp ailelerinde kadınlar, s. 114

ÜÇÜNCÜ KISIM

Siyasî ve Hukukî İçtimaiyat

On birinci ders: Siyasî cemiyetler, envai, tarz-ı tekâmülü

Siyasî cemiyetler, s. 122

Siyasî cemiyetlerin hedefi, s. 123

Siyasî cemiyetlerin ahlâkiyeti, s. 124

Siyasî cemiyetlerin envai ve tarz-ı tekâmülü, s. 127

Semih, s. 128

Fratri, s.132

On ikinci ders: Siyasî cemiyetler, envai, tarz-ı tekâmülü (mabad):

Siyme¹⁸ ve fraterilerde efuleler¹⁹, s. 133

Akrabalık mükellefiyetleri, izdivaca müteallik mükellefiyetler, s. 134

Frateriler arasındaki münasebatın tevlit ettiği mükellefiyetler, s. 134

Bir dereceli mürekkep cemiyetler: Aşiretler, s. 139

Dağınık milletler, s. 140

On üçüncü ders: Siyasî cemiyetler, envai, tarz-ı tekâmülü (mabad):

Türklerde siyasî teşekküller, s. 142

Siteler, s. 147

Mürekkep cemiyetler: İmparatorluklar ve milletler, s. 148

On dördüncü ders:

Millet nedir? Milliyet fikri (Fransız- Alman münakaşası), s. 152

Milleti teşkil eden anâsır, s. 156

İrk, s. 157

Lisan, s. 158

Dinin tesiri, 159

İstifâların tesiri, s. 160

İktisadî hayatın tesiri, s. 161

Milliyet prensibi, s. 162

---

18 Klan

19 Faaliyetler.

On beşinci ders:

Vatan ve vatan muhabbeti, s. 163

Vatanperverlik evsafı, s. 166

Vatanperverlik ve ahlâk, s. 168

Vatanperverlik ve milliyet, s. 170

On altıncı ders:

Devlet, s. 174

Devlet vezaifinin zaman ve mekânla tebdili, s. 176

Eski Türk hakanlarının siyaseti, s. 178

Muasır devletlerin hâlen tahammül ettikleri vezaif, s. 181

On yedinci ders:

Devlet ile dinin yekdiğerinden ayrılmasına müteveccih tekâmül, s. 186

Bu günkü devletlerde din ve devlet münasebeti, s. 188

Dahilî iğtişaşlar, s. 191

On sekizinci ders: Devlet eşkâli

Vatandaşların yekdiğeriyle hukukî münasebetine göre devletin eşkâli, s. 196

Montesquieu'nün tasnifi, s. 197

Kast usûlü, s. 199

Aristokrasi, s. 200

Demokrasi, s. 203

On dokuzuncu ders: Fertlerin hukuk, hürriyet ve hududu:

Medenî haklar, s. 207

Hürriyet-i şahsiye, s. 208

Vicdan hürriyeti, s. 209

Matbuat hürriyeti, s. 210

Sa'y hürriyeti, s. 211

Şirket ve cemiyet teşkili hürriyeti, s. 212

Siyasî haklar, intihap hakkı, s. 214

Kanun nazarında müsavat hakkı, s. 215

Yirminci ders:

Hükümet, s. 217

Hükümetin eşkâli, s. 219,

Hükümet-i sultaniye (Monarşi), s. 219

Oligarşi, s. 222

Halk hükümeti ve cumhuriyet, s. 223

Cumhuriyetin mebd ve esası, s. 225

Yirmi birinci ders:

Parlamentar hükümet, s. 228

Bilâvasıta rey (Plebisit), s. 230

Rey-i âm, s. 232

Rey-i mahdut, s. 235

Bir dereceli ve iki dereceli intihaplar, s. 236

Temsil-i nisbî, s. 237

Yirmi ikinci ders:

- Kuvve-i umumiyenin taksimi, s. 239
Teşriî ve icraî kuvvetler arasında münasebet, s. 242
Fransa'da teşriî ve icraî kuvvetler, s. 244
İngiltere parlamentosu, s. 246

Yirmi üçüncü ders:

- Kuvve-i adliye, s. 250
Cürüm, s. 252
Cürmün hakikî mahiyeti, s. 255
Cürmün esbâbı hakkındaki nazariyat, s. 257

Yirmi dördüncü ders:

- Ceza: Ceza teklisinin tekâmülü, s. 261
Müdafaa-i içtimaiye nazariyesi, s. 266
Ceza hakkının esası, s. 269
Cezanın gayesi, s. 270
Cezanın tarihî safahatı, s. 271
Yirmi beşinci ders:
Devlet ve hâkimiyet, s. 274
Milletlerin siyasî istiklâlleri ve milliyet prensipleri, s. 275
Devletlerarasındaki münasebetler, s. 277
Harp ve sulh, s. 278
Hakem usûlü, s. 281
Cemiyet-i akvam fikri, s. 283

DÖRDÜNCÜ KISIM

Sosyoloji nokta-i nazarından din, ilim, sanat

Yirmi altıncı ders:

- Dinin, ilmin, sanatın iptidaî şekilleri, s. 287
Din, s. 289
Eski Türklerin dini, s. 292
İlim, s. 292,
Sanat, s. 295
Eski Türklerde sanat, s.298
Dinin vazife-i içtimaiyesi, s. 299

Yirmi yedinci ders:

- Âsâr-ı sanatın vücuda gelmesinde ferdin ve muhit-i içtimaiyenin tesiri, s. 301
Sanatkârda kudret-i ibda', s. 301
Muhit-i içtimaiyenin tesiri:
a-Teknik, s. 304
b-An'ane, s. 305
c- Muhit-i içtimaî tesiratının hududu, s. 308- 310

Münderecat, s. 311- 319

Kitapları

1. Goethe, *Verter*, İstanbul, 1329, 216 s. Kütüphane-i İçtihat, nu.33 .Kitap yeni harflerle, *Genç Verter'in Çektikleri* (İstanbul, 1935, 184 s. Hilmi Kütüphanesi) ismiyle basıldı.²⁰
2. *Mektep Âlemi*, İstanbul, 1328, 159+253 s. Ruşen-Müşterekü'l-menfaa Osmanlı Matbaası. Bu kitabı ünlü İtalyan yazarı Edmondo de Amicis'in (1846- 1908)²¹ Çocuk Kalbi ismiyle de Türkçeye defalarca tercüme edilen Kalp (Coeure) isimli eserinden adapte edilmiştir.²²
3. Başlangıç (Alfabe), 1912.
4. *Yurt Bilgisi*. Bu kitap ilkokulların 3. (120 s), 4. (140 s) ve 5.(1931, 160 s) sınıfları için 1930 senesinde, Hilmi Kütüphanesi tarafından basılmıştır.²³
5. Benjamin Constant, *Adolf*, İstanbul, 1935, 133 s. Hilmi Kitabevi.²⁴
6. Lev Tolstoy, *Kreutzer Sonat*, 1936, 187 s. (2. baskı 1944) Hilmi Kitabevi.²⁵
7. Leon Tolstoy, *Kazaklar*,1937, 1937, 227 s. Hilmi Kitabevi.²⁶
8. Bernardin de Saint-Pierre *Paul ve Virginie*, 1937, 212 s. Hilmi Kitabevi.²⁷
9. Tolstoy, *Harp ve Sulh*, 1938, 228 s. Hilmi Kitabevi.²⁸
10. Alphonse Dadet, *Taraskonlu Tartaren*, İstanbul, 1938, 119 s. Hilmi Kitabevi.
11. Bernardin de Saint- Pierre, *Hintli Kulübesi*, 1939, 69 s. İbrahim Hilmi Kütüphanesi.
12. Gustave Flaubert, *Madame Bovary*, İstanbul, 1939, 432 s. Hilmi Kitabevi.²⁹
13. Lev Tolstoy, *Katya*, 1940, 141 s. Hilmi Kitabevi.
14. Eugène Fromentin, *Dominik*, İstanbul, 1941, 340 s. Hilmi Kitabevi.
15. Pearl Buck, *Kaplan*, İstanbul, 1943 86 s. Hilmi Kitabevi.
16. L. Sterne, Fransa ve İtalya'da Hissî Seyahat, İstanbul, 1945, 235 s. Hilmi Kitabevi³⁰
Ali Kâmi Akyüz'ün basturmak istediği Çocuk ve Terbiye (Cumhuriyet gazetesindeki yazılar) isimli kitabını basturmadığı anlaşılıyor.
17. Ali Kâmi'nin *İçtimaiyat* (İstanbul, 1927, 319 s. Tâbii: İbrahim Hilmi) isimli eseri dos-
tu ve tâbii İbrahim Hilmi tarafından basılmıştır.

20 Tercümeleri hakkında bilgi için: İsmail Habib (Sevük), *Avrupa Edebiyatı ve Biz*, İstanbul, 1941, C.II, s. 152- 153

21 Hayatı için: M. N. Bouillet, *Dictionnaire d'Histoire et de Géographie*, Paris, 1908, s. 2080

22 TBMM Âzâsının Tercümeihâl Kağıdı Örneği, TTK, Y- 633- 11, s. 1067; İsmail Habib (Sevük), C.II, s. 545

23 (Fehmi Ethem Karatay), *Türkiye Bibliyografyası 1928- 1933*, İstanbul, 1933, s. 37

24 İsmail Habib (Sevük), C.II, s. 239

25 İsmail Habib (Sevük), C.II, s. 280- 281

26 İsmail Habib (Sevük), C.II, s. 281

27 İsmail Habib (Sevük), C.II, s. 141

28 Kitabın hülâsasıdır: İsmail Habib (Sevük), C.II, s. 282

29 İsmail Habib (Sevük), C.II, s. 374- 375

30 Son tercümelerinin künyesi için: Türkiye Bibliyografyası, 1939- 1948, İstanbul, 1962, C.II, s. 1363, 1378, 1422, 1485.